

se ima u vidu sadržina tvrdjenja koja je nezavisna od čoveka, ali, opet, samog tvrdjenja nema bez ljudskog mišljenja i saznanja.

Na bazi ove postavke pojedini teoretičari izvode zaključak da, ako jedno tvrdjenje objektivno i tačno odražava objektivnu činjenicu, onda je ono objektivna istina (videti: B. Šešić, *Logika*). Rešenje je, na izgled, vrlo jednostavno. Međutim, postavlja se pitanje: kako mi uopšte možemo znati da neko tvrdjenje »objektivno-tačno« odražava objektivnu stvarnost? U većini slučajeva to je moguće empirijskim proveravanjem u jednom procesu. Ali, na drugoj strani, veliki broj ljudskih tvrdnji, postavki ili sudova pretenduje da bude istinit, mada se ne može proveriti empirijskim putem. Na ovaj način se sužava područje na kome važi učenje o objektivnoj istini. Tako se objektivna istina temelji na saznanjima koja odgovaraju objektivnim stanjima i odnosima, koja treba da ispunjavaju nekoliko osnovnih uslova: da su teorijski izvedena i dokazana, praktično proverena i proverljiva i, konačno, da imaju određeni društveni značaj.

Treba ukazati na još jedan momenat koji je značajan u Lenjinovoj postavci o objektivnoj istini. U njega, a i u dobrog broja markističkih filozofa, pojam istinitosti definiše se pomoću pojma tačnosti. Očigledno je da je reč o tautologiji. Nigde se ne ukazuje na bilo kakvu razliku između ova dva pojma. Time se pravi jedna logička pogreška, a sam pojam tačnosti pokazuje se kao operacionalno nesvršishodan u definisanju pojma istine.

Cesto se, takođe, istinito poistovećuje s postojećim, s objektivnošću spoljašnjeg sveta. Lenjin se poveo za jednim, čini se slučajno pronađenim mestom u Hegela, pa je implicitno u svoju teoriju istine uključio i mogućnost takvog tumačenja pojma istine. Označavajući materijalizam kao »dosledni sistem empirizma«, on uzima kao argument Hegelovu tezu iz *Enciklopedije*: »Za empirizam uopšte spoljno (das Äusserliche) jeste istinito... Ova postavka dala je, međutim, u svom doslednom razviku ono što je docnije nazvano materijalizmom. Za taj materijalizam materija kao takva je istinski objektivno (Das wahrhaft Objektive)...« (cit. po Lenjinu). Rezultat poistovećivanja istinitog sa stvarnim je sasvim siromašan. Ako je istinito ono što postoji u objektivnoj stvarnosti, onda u tom istinitom još nema procesa saznanja. Saznanje, praktično, još nije počelo. S druge strane, dovodi se u pitanje pojam korespondencije. Očigledno je da se u jednoj teoriji, koja pretenjuje da bude koherentno koncipirana, ne mogu tvrditi dve protivrečne postavke: da istina korespondira stvarnosti i da je

istina sama ta stvarnost. Jedna od ovih postavki mora se odbaciti, a pošto Lenjin manje insistira na ovoj poslednjoj onda se ona dovodi u pitanje.

Govoreći o dva aspekta definicije istine, istakli smo da ima dosta elemenata da se analizira »operacionalno-pragmatički« aspekt istine u Lenjina. Pošto Lenjin uzima praksu kao kriterijum istine, određivanjem i utvrđivanjem njenog značenja u mogućnosti smo da taj aspekt više razjasnimo. Po Lenjinu, dakle, praksa je osnovni verifikator uspešnosti korespondentnog odnosa saznanja i stvarnosti. Poređenje misli sa stvarnošću potvrđuje svoje valjanosti doživljava kroz praktični proces, kroz društvenu praksu kao ljudsku delatnost koja »preobraća svet, kao eksperiment, industrija«.

Podsticaj za ovakvo shvatanje prakse Lenjin, preko Engelsa, nalazi u Marksovom tezama o Fojerbahu. U njima Marks (druga teza) direktno uočava saznanjno-teorijsku dimenziju prakse: »... U praksi čovek mora da dokaže da je njegovu mišljenje istinito, tj. stvarno i moćno, od ovoga sveta. Spor o stvarnosti i nestvarnosti mišljenja-izdvojenog od prakse-jeste jedno čisto sholastičko pitanje«. Tek kroz praksu ljudska misao stupa u istinski, stvarni kontakt sa stvarnošću, tako da je praksa osnovni kriterijum istine i istinitog saznanja. Slična određenja prakse nalazimo u Engelsa. »Puding se proverava tako što se jede... U trenutku kada mi (te) stvari, već prema svojstvima koja u njima opažamo, iskorišćavamo za našu sopstvenu upotrebu, u tom trenutku mi podvrgavamo svoje čulne opažaje nepogrešivom proveravanju njihove tačnosti ili netačnosti« (*Razvitak socijalizma*, str. 73). Dakle, teorija prakse, shvaćena u Marksovom smislu, mora biti neophodna osnova teorije saznanja i istine. Tu se misli na puno određenje te teorije: na praksu kao celokupnu ljudsku materijalnu delatnost, pod kojom se podrazumeva i društveno-istorijska delatnost, i praksa kao aktivna, delatna i kreativna aktivnost ljudi.

U Lenjina se može pronaći dosta mesta na kojima se praksa tumači u izvornom Marksovom smislu, u svim onim dimenzijama koje postavlja Marks u *Tezama*. Međutim, Lenjin često zastupa jedno dosta suženo shvatanje pojma prakse, koje uključuje u sebe uglavnom samo dva momenta: eksperiment i industriju. U *Sveskama* se pridodaje praksi i pojam tehnike. Neosporno je da su pomenuti momenti komponente pojma prakse, ali se taj pojam njima ne iscrpljuje niti dobija puni smisao. Oni čine tek jedan deo pojma prakse, zapravo onaj deo koji je u Marksovom određenju prakse sasvim u drugom planu. Može se, stoga, tvrditi da Lenjin u *Materijalizmu i empiriokriticizmu* zastupa mehanicističko shvatanje prakse. U *Filozofskim sveskama* to shvatanje se uglavnom prevazilazi. Tu praksa ima »dostojanstvo sveopštosti« i »neposredne stvarnosti«, kao neposredna veza čoveka i ljudskog saznanja s prirodom, kao »... delatnost čoveka, koja sastavlja sebi objektivnu sliku sveta, menja spoljašnju stvarnost... i čini je objektivnom istinom« (*Sveske*, str. 190). Praktičnom delatnošću čovek saznanje suštinu objektivne stvarnosti.

Lenjin praksu tretira kao osnovni kriterijum istinitosti ljudskog saznanja. Međutim, iz ovoga proističe spor koji ima šire implikacije. Pitanje je da li praksa služi samo kao kriterijum saznanja. Ima elemenata da se tvrdi i takvo pasivno određenje i naknadno funkcionisanje prakse u Lenjina. Naime, iz instanciranja na praksi kao kriterijumu istine može da sledi da je praksa delatnost koja sledi nakon jednog saznanjnog procesa, dakle, kad je taj proces već završen i kad se javlja potreba za njegovim verifikovanjem. »Popravljači« Lenjinove teorije istine, da bi izbegli mogućnost ovakve interpretacije, dodaju da je praksa i izvor istine. U shvatanju ove »popravke« potrebna je izvesna obazrivost da se izvor saznanja, samo saznanje i kriterijum saznanja ne bi shvatili kao zasebni segmenti, ili kao zaokružene celine koje imaju uvek isti logični sled i raspored. U stvari, sva tri pomenuta »segmenta« objektivno postoje i funkcionišu u jednom saznanjnom procesu koji dovodi do istine, ali, iako se teorijski mogu razdvajati i nivelisati, u praksi postoje i funkcionišu jedinstveno. Lenjin upravo to i kaže: »Neophodno je spajanje saznanja i prakse« (*Sveske*, str. 205 --6) u jedan dijalektički odnos. Praksa je, u svojoj biti izvor, pokretač i polazište saznanja i njegovog razvoja; konačno, ona je i cilj saznanja i istine u smislu svog progresivnog razvoja.

Zaključujući problematiku odnosa teorije odraza i teorije istine u Lenjina, bez namere da ponavljamo kritička zapažanja koja su ovde iznesena, možemo tvrditi da ovaj problem ostaje otvoren. O njemu se može još diskutovati, sporiti sa starijim ili novim argumentima; ali, ukupna izgrađenost ovih teorija ostavlja neke dileme koje nisu samo saznanjno-teorijskog, već i opštefilozofskog karaktera koji se tiče postavljanja i definisanja osnovnih problema i pojmova marksističke filosofije.

Jordan Jelić

dve pesme

ČETIRI MAURA JEDU BIVOLA

Nekoć doplovi bivol do Palma de Mallorce. Lovili ga cio božiji dan sedam ribara, a pred noć opkoli četa pješaka oklopnika i pritjera obali. Bivol dvaput mahne repom i izade na obalu.

Gomila koja se tiskala oko njega već je pripremila ražanj. Oganj od suhe cedrovine zapališe pripadnici lake konjice. Od nekud u galopu dojahaše četiri brkata Maura i povikaše: »Na ražanj, bivola!«

Četiri Maura jedu bivola. Služe ih ropkinje u prozirnim haljinama. Jedu bivola i svete se Cartageni.

VRIJEME BALEARA

Tamo se nikad neće govoriti o cvatu brnistre, prije nego li zmije presvuku svoju kožu i skorpioni pređu cestu.

Na kraju te ceste ovijene gustom žutikom niču vodomari i puževi. Prvi moru, drugi svodu, služe molitvu.

Vrijeme je Baleara prastara svjetlost rođena u suton, narandžasta, ko crno vino gusta. Svjetlost koja se dijeli na tri polovice: dječji smijeh, tigra rep i četiri feničke amfore još uvijek nektara pune.